

Onderwijsonderzoek in verandering

Toespraak ORD'91 op 16 mei 1991 te Amsterdam

van prof.dr. G. Kanselaar als voorzitter van de Vereniging voor OnderwijsResearch

Dames en Heren,

Namens de VOR (Vereniging van OnderwijsResearch) wil ik de organisatiecommissie van de ORD'91 bijzonder danken voor de inspanning die zij geleverd heeft om deze ORD weer mogelijk te maken. Vooral de secretaris, dr. Ewoud Roede, verdient hierbij een eervolle vermelding. Gegeven onze ervaring met Ewoud als penningmeester van de VOR heb ik er alle vertrouwen in dat deze ORD goed zal verlopen. Ook de universiteit van Amsterdam dank voor het leveren van deze bijdrage aan de wetenschappelijke forumfunctie.

Ieder jaar weer neemt een universiteit de taak op zich om de onderwijsresearchdagen te organiseren. Volgend jaar is dat de Universiteit Twente die van 22 tot 25 juni een internationale, Engelstalige ORD organiseert in het kader van Europa 1992.

Behalve deze jaarlijkse organisatorische inspanning blijkt de Nederlandse onderwijsresearch ook ieder jaar weer voldoende nieuw onderzoek te kunnen presenteren om 500 tot 600 belangstellenden te trekken.

Naast waardering voor de kwaliteit van de Nederlandse onderwijsresearch is er echter ook bezorgdheid over de omvang van het onderwijsonderzoek door teruglopende middelen. In het voorwoord van het programmaboek schrijft de voorzitter van de organisatiecommissie, Meijnen, dat het ministerie van O&W slechts 0,07% van zijn budget aan onderzoek besteedt. Het betreft hier onderzoek op het vakgebied van het ministerie van O&W. Ik denk dat ieder bedrijf met een omzet als die van MOW weinig overlevingskansen heeft als zij ook minder dan 0,1% aan research zou besteden.

In de afgelopen paar jaren is alleen al het onderzoeksgeld dat via art. 73 van de WOV (wet op de onderwijsverzorging) door O&W besteed werd aan onderwijsonderzoek met ruim 5 miljoen gulden terug gelopen. De uitwerking van de bezuinigingen op de onderwijsverzorging die in de Tussenbalans werden aangekondigd is nog niet bekend, maar zullen niet voorbij gaan aan de onderwijsresearch.

De discussie over de onderwijsresearch dient echter principiëler te zijn dan over de hoogte van het onderzoeksbudget. Veel meer ter discussie dienen de criteria te staan die gehanteerd worden bij de bezuiniging. In de discussie over de bezuinigingen worden twee criteria genoemd. Dit zijn onderwijsnabijheid en vraagzijde. Onderwijsnabijheid wil zeggen dat gefinancierd wordt wat nuttig blijkt te zijn voor school X in plaats Y. Vraagzijde wil hier zeggen dat de afnemer bepaalt wat onderzocht moet worden. Indien deze klantgerichtheid het enige criterium is voor de financiering van de onderwijsresearch leidt dit tot een aantal negatieve effecten. Indien alleen de vraagzijde gestimuleerd wordt en niet de aanbodzijde leidt dit tot korte termijn denken en korte termijn onderzoek. Een wezenlijke bijdrage van de onderwijsresearch dient te liggen op het lange termijn denken over onderwijs en op theorie-ontwikkeling die de specifieke situatie van school X in plaats Y overstijgt. Bovendien zijn de ervaringen uit de zeventiger jaren van verschillende activiteiten die met het woord schoolnabij begonnen niet onverdeeld gunstig. Natuurlijk dient onderzoek in het onderwijs plaats te vinden en moet er samengewerkt worden met mensen in de onderwijspraktijk. Maar dat is iets anders dan alleen dát onderzoek financieren waarbij de vraag geformuleerd wordt vanuit de onderwijspraktijk. Het moeilijkste in onderzoek is het formuleren van een goede probleemstelling. Onderwijsonderzoekers die hiervoor zijn opgeleid, worden niet of nauwelijks bij het proces van probleemformulering betrokken. SVO probeert binnen het kader van de WOV zijn taak in het veredelingsproces van de onderzoeksvraag onder grote tijdsdruk waar te maken. Er is waardering voor de manier waarop zij dit doet. Dit neemt niet weg dat er iets fundamenteel fout zit in het systeem als de formule-

ring van de onderzoeksvraag gemonopoliseerd wordt door de WOV erkende instellingen buiten de onderzoekers.

M.i. dienen de criteria onderwijsnabijheid en vraagzijde slechts voor een deel van het onderzoeksbudget gehanteerd te worden en dient er voldoende ruimte te zijn voor lange termijnonderzoek en voor theoriegericht onderzoek.

Naast het leveren van kritiek op de WOV en de bezuinigingscriteria wordt ook op andere manieren geprobeerd deze situatie te verbeteren. Binnen het bestuur van de SVO wordt de laatste maanden geprobeerd het principe "U vraagt en wij draaien" voor een deel om te buigen in de richting van het bereiken van consensus over onderwerpen voor onderzoeksprogramma's waarbij onderzoekers meer ruimte hebben in de uitwerking van de vraagstellingen.

Daarnaast is de VOR bezig met de vakgroepen onderwijskunde om als organisatorische eenheid voor interdisciplinaire onderwijsresearch bij NWO een grotere erkenning te krijgen. Er dient o.i. ook onderzoeksgeld beschikbaar te zijn waarbij groei in wetenschappelijke kennis van de onderwijswetenschap het doel is. Dit niet vanuit het idee van wetenschappelijk onderzoek als een ivoren toren, maar met Lewin's uitspraak in gedachte, dat niets zo praktisch is als een goede theorie.

Behalve dat de bezuinigingscriteria een gevaar inhouden voor het wetenschappelijke aspect van de onderwijsresearch, zit er misschien ook een gemeenschappelijk belang in. Ik kan mij voorstellen dat de staatssecretaris met zijn cliëntgerichte benadering naast het zoeken van geld om te bezuinigen hiermee ook kritiek op de verkokering in de verzorgingsstructuur levert. Het stimuleren van educatieve faculteiten waarin begeleiding, opleiding, nascholing en onderzoek samenwerken, is hiervoor ook een indicatie. Natuurlijk hebben allerlei organisaties en instellingen in de verzorgingsstructuur ieder een eigen functie. Vanuit de onderwijsresearch gezien heeft deze verkokering echter ook een nadeel. Voor het leveren van een bijdrage aan de verbetering van het onderwijs op de langere termijn is het samengaan van research and development vaak nodig. De internationaal goede positie van Nederland op het gebied van het lees- en het rekenwiskundeonderwijs is hiervan een voorbeeld. Het gaat hierbij om R en D activiteiten die al gestart waren aan universiteiten voor de verkokering van R en D zich in de zeventiger jaren doorzette. Ik denk dat het een goede zaak zou zijn als deze verkokering meer doorbroken zou kunnen worden door de SLO en het CITO voor een deel van hun activiteiten ook een makelaarsrol te geven, zoals de SVO die heeft. Zij zouden meer gebruik kunnen maken van de expertise van o.a. onderzoekers door het uitzetten van contractactiviteiten voor een deel van hun taken. Het is echt niet wezensvreemd aan onderzoek om onderzoek te doen door een situatie in te richten vanuit bepaalde verwachtingen om het effect daarvan te onderzoeken. In dergelijk onderzoek gaan ontwikkeling en onderzoek hand in hand. Onderwijsresearch heeft ook een onderwijsontwerpfunctie in het kader van zowel theorievorming als onderwijsverbetering. Ontwerp van structuur en organisatie en van onderwijsinhoud. Wij doen niet alleen onszelf als onderzoekers tekort als wij ons beperken tot het beschrijven en evalueren van wat anderen bedacht hebben en doen. De ruimte die er voor onderwijsresearch overblijft tussen ontwikkeling aan de ene kant (de SLO) en evaluatie en toetsing (het Cito) aan de andere kant is te gering. Er zijn voorbeelden van samenwerking, zoals bijv. bij PPON. Meer structurele maatregelen om de verkokering tegen te gaan, lijken mij echter gewenst. Het inzetten van een deel van de middelen van SLO en Cito in de vorm van contractactiviteiten zouden een aanzet kunnen geven tot meer samenwerking in ontwikkeling, onderzoek en toetsing.

Centraal in mijn bijdrage tot nu toe heeft gestaan bezorgdheid over de bezuinigingscriteria en over de te geringe speelruimte die de onderwijsresearch in de WOV krijgt om een goede bijdrage te leveren aan de verhoging van de kwaliteit van het onderwijs.

Er is echter ook vertrouwen, vertrouwen in de kwaliteit van de onderwijsresearch. Als voorbeeld noem ik de evaluatie van het onderwijsvoorrangsbeleid. Maar ook het feit dat de jury voor de VOR-prijs dit jaar twee VOR-prijzen voor de beste dissertatie heeft uitgereikt. Vertrouwen in de bijdrage die aio'ers en oio'ers aan het onderwijsonderzoek kunnen leveren. Morgenmiddag organiseert de VOR een bijeenkomst met hen op de ORD om de informatieuitwisseling tussen aio's te bevorderen.

Verder gaat de VOR door met de versterking van de interne structuur door het oprichten van divisies. Op de vergadering zo dadelijk om 1 uur wordt voorgesteld 7 divisies in oprichting in te stellen: curriculum en organisatie; leren en instructie; onderwijs en samenleving; methodologie en onderwijsevaluatie; leraarsgedrag en lerarenopleiding; hoger onderwijs en bedrijfsopleidingen. De eerste divisies geven een deel van de structuur van het wetenschapsgebied weer, terwijl de laatste divisies de verbreding naar bepaalde beroepsvelden aangeven.

Gisteren las ik in de krant dat de staatssecretaris van onderwijs graag een stempel op deze tijd wil drukken. Als vereniging voor onderwijsresearch willen wij helpen bevorderen dat onderwijsonderzoekers in staat gesteld worden om zowel in betrokkenheid het onderwijs mede vorm te geven als met kritische distantie het onderwijsbeleid te evalueren. Want educatie, onderwijs en opleiding zijn het waard om voor te werken.

Dank voor uw aandacht.